

Monitoring Pallas' eekhoorn 2014

Onderzoek aan de hand van vraatsporen

Vilmar Dijkstra, Bernd-Jan Bulsink, René Janssen, Ruud Snijders & Maurice La Haye

2014

Rapport van het Bureau van de Zoogdierverseniging
In opdracht van Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit

Monitoring Pallas' eekhoorn 2014

Onderzoek aan de hand van vraatsporen

Rapport nr.: 2014.17

Datum uitgave: September 2014

Auteur: Vilmar Dijkstra, Bernd-Jan Bultink, René Janssen,
Ruud Snijders & Maurice La Haye

Illustraties: Kaft: Bernd-Jan Bultink

Kwaliteitscontrole:

Productie: **Steunstichting VZZ, in rapport vermeld als
Bureau van de Zoogdierverseniging**
Bezoekadres: Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
Postadres: Postbus 6531
6503 GA Nijmegen
Tel.: 024 7410500
secretariaat@zoogdierverseniging.nl
www.zoogdierverseniging.nl

Gegevens opdrachtgever: Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit
Geertjesweg 15
6706EA WAGENINGEN

Contactpersoon opdrachtgever: Wiebe Lammers

Oplage

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Dijkstra, V., B-J. Bultink, R. Janssen, R. Snijders & M. La Haye,
2014. Monitoring Pallas' eekhoorn 2014. Onderzoek aan de hand
van vraatsporen. Rapport 2014.17. Bureau van de
Zoogdierverseniging, Nijmegen.

De Stichting VZZ, onderdeel van de Zoogdierverseniging, is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de Zoogdierverseniging; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing. Niets uit dit rapport mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en de Zoogdierverseniging, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	De aanleiding	4
1.2	Probleemstelling	4
2	MATERIALEN EN METHODEN	6
2.1.	Vaststellen via vraatsporen	6
2.2	Vaststellen via het publiek	2
2.3	Vaststellen via personen die eerder hebben gemeld	2
2.4	Vangmateriaal en -methodiek	2
2.5	Medewerkers	2
	Het veldwerk (inventariseren vraatsporen, controle meldingen en waar nodig plaatsen van vangkooien en cameravallen) vond plaats in de periode 13 december tot 1 juni 2014 en is uitgevoerd door Bernd Jan Bulsink, René Janssen en Ruud Snijders. Er was regelmatig contact tussen de veldwerkers en het kantoor van de Zoogdierverseniging in Nijmegen.	2
3	RESULTATEN	3
3.1	Vraatsporen	3
3.2	Meldingen door Publiek	3
3.3	Inzet van cameravallen en vangkooien	2
4	DISCUSSIE	3
4.1	Vraatsporen	3
4.2	Pallas' eekhoorn weggevangen en hoe verder?	3
5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	5
6	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	7

1 INLEIDING

1.1 De aanleiding

Sinds 1998 komt ten zuidoosten van Weert de Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*) in het wild voor. Deze is destijds bij een plaatselijke dierenhandelaar ontsnapt. De oorspronkelijk uit China afkomstige Pallas' eekhoorn treedt in gebieden waar de soort is uitgezet of ontsnapt, op als een invasieve exoot.

1.2 Probleemstelling

Naast het feit dat de Pallas' eekhoorn een bedreiging vormt (verdringing) voor onze inheemse (rode) eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), bezorgt de soort in Weert en omgeving ook overlast door het knagen aan bomen (bast), leidingen, dakbeschot, etc.

De Zoogdierverseniging heeft een tweetal inventarisaties uitgevoerd om een beeld te krijgen van het verspreidingsgebied en de omvang van de populatie Pallas' eekhoorns (Dijkstra *et al.*, 2009, 2011). Het laatste onderzoek schatte het aantal Pallas' eekhoorns in en rond Weert op 45 tot 100 exemplaren. Het Ministerie van EZ (Team Invasive Exoten, NVWA) en Provincie Limburg hebben de Zoogdierverseniging begin december 2011 opdracht gegeven de aanwezige populatie weg te vangen. Sindsdien zijn enkele vangcampagnes uitgevoerd (Dijkstra & Bekker 2012, Dijkstra 2013a, 2013b). Het wegvangproject is onder te verdelen in een aantal fasen, die in onderstaand tabel worden weergegeven (tabel 1). Deze rapportage heeft betrekking op **fase 6**. Er is gekozen om te werken met verschillende fasen, omdat bij aanvang niet duidelijk was hoe het project zou verlopen. Met name in hoeverre het publiek zou meewerken en de Pallas' eekhoorn zich zou laten vangen. Door het project op te knippen in verschillende fasen kon waar nodig tijdig de werkwijze bijgesteld worden.

Tabel 1. De verschillende fasen in het project om de Pallas' eekhoorn uit het wild weg te vangen.

Fase	Wanneer	Activiteit	Wie voert uit?
1	April – oktober 2011	a) Betrekken stakeholders bij communicatie; b) Wegvangactie gefaseerd onder de aandacht brengen, in eerste instantie gericht op lokale media.	TIE
2	4 maanden Eind 2011- begin 2012	Intensieve wegvangactie	ZV
3	Begin 2012-eind 2012	Monitoring en plaatsen kooien bij ontdekken eekhoorns (lagere intensiteit dan bij 2)	ZV
4	4 maanden Eind 2012 – begin 2013	Intensieve wegvangactie in de gebieden waar nog Pallas' eekhoorns zitten	ZV
5	Voorjaar-najaar 2013	Effectmonitoring	ZV
6	Voorjaar-najaar 2014	Effectmonitoring	ZV
7	Na Fase 4	Wegvangen indien nog eekhoorns zijn waargenomen	Prov Limburg

2 MATERIALEN EN METHODEN

2.1. Vaststellen via vraatsporen

De Pallas' eekhoorn knaagt, veel meer dan onze inheemse rode eekhoorn, aan de bast van bomen en struiken. In de omgeving van Weert zijn overal waar Pallas' eekhoorns enige tijd verbleven dergelijke vraatsporen te vinden. Het beeld is dat vooral aan het eind van de winter dergelijke sporen ontstaan (na opstarten sapstroom). Niet aan alle boomsoorten worden vraatsporen aangetroffen; in els, spar en den ontbreken ze. Opstanden die voor (nagenoeg) 100% uit deze boomsoorten bestaan zijn daarom niet geïnventariseerd.

In de periode half december – mei zijn nagenoeg alle bosgebieden in het bekende verspreidingsgebied en daar om heen, doorzocht op vraatsporen.

Al eerder onderzochte gebieden rond Weert

In voorgaande jaren eerder onderzochte gebieden (bv Heykersbroek en de Krang), zijn verspreid overal vraatsporen te vinden. Om de kans om actuele leefgebieden in Nederland te vinden zo groot mogelijk te maken, is de inventarisatie in al eerder onderzochte gebieden eind februari-begin april uit gevoerd, omdat vooral aan het eind van de winter verse vraat ontstaat.

Niet eerder onderzochte gebieden

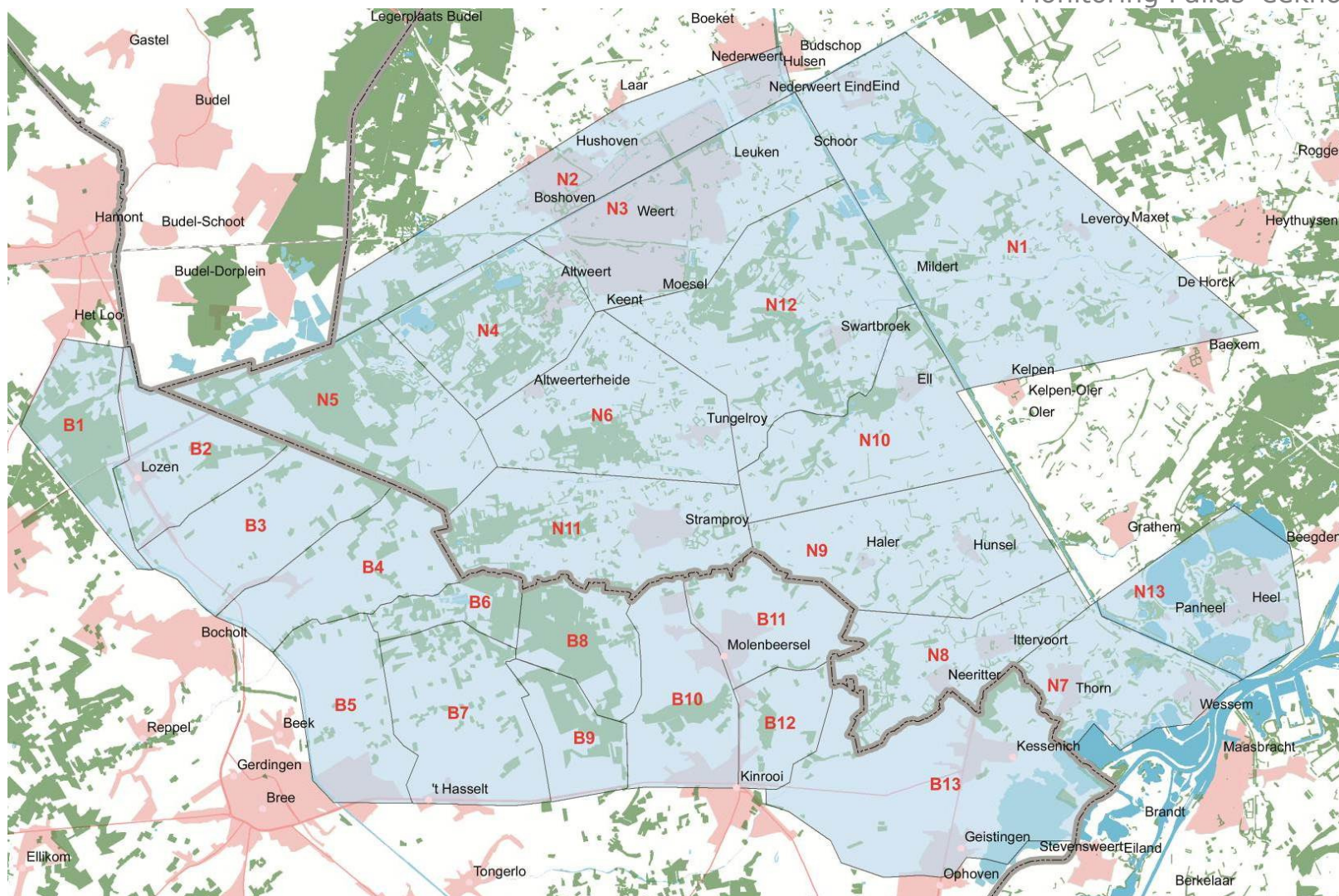
Er zijn rond Weert enkele gebieden waarvan pas sinds kort bekend is dat er (mogelijk) Pallas' eekhoorns voorkomen. Omdat deze gebieden nog niet eerder zijn doorzocht en bevangen, zijn deze in de periode december-februari doorzocht.

Delen met oude vraatsporen

Die gebieden waar in de periode december – begin april oude vraatsporen zijn aangetroffen, zijn in mei nogmaals bezocht om te zien of er verse vraatsporen aanwezig waren.

Grootte van de gebieden

Kleinere bosgebieden (enkele tot ongeveer 10 hectaren groot) werden door één persoon doorgewerkt. Grotere gebieden werden met drie personen op rij doorlopen met een onderlinge afstand van 30 m. Op deze wijze wordt verwacht dat alle vraat op te sporen is.

Figuur 2.1. Ligging van de deelgebieden bij Weert waarin onderzoek is gedaan naar vraatsporen van Pallas' eekhoorn in Nederland. De deelgebieden in Vlaanderen maken geen deel uit van onderhavig onderzoek.

2.2 Vaststellen via het publiek

Naast de inventarisatie van vraatsporen in bosgebieden (figuur 2.1) is, net als voorgaande jaren het publiek in de omgeving van Weert via de media opgeroepen waarnemingen door te geven. Daarnaast is in een aantal gebiedsdelen bij mensen met geschikte tuinen aangebeld om te informeren of er Pallas' eekhoorns aanwezig waren.

2.3 Vaststellen via personen die eerder hebben gemeld

Er is een bestand met contactgegevens van personen die afgelopen jaren de aanwezigheid van Pallas' eekhoorns hebben gemeld. Deze personen zijn gebeld om te informeren in hoeverre er nog dieren worden waargenomen.

2.4 Vangmateriaal en -methodiek

Na een melding werd er contact gezocht met de melder en werd beoordeeld of er sprake zou kunnen zijn van een Pallas' eekhoorn. Wanneer de melder een witte buik had waargenomen werd de waarneming afgedaan als een donker gekleurde rode eekhoorn. Als vangkooien en/of cameravallen werden ingezet dan werden de vangkooien geprebaït en de cameravallen regelmatig gecontroleerd op aanwezigheid van eekhoornopnames. Bij meldingen waarbij het (nagenoeg) zeker was dat het Pallas' eekhoorn betrof, werden de vallen direct op scherp gezet en twee keer per dag gecontroleerd. Vangkooien werden gemerkt met een sticker met informatie over het project en telefoonnummer, website en emailadres van het meldpunt. Er werd gevangen met behulp van 2 tot 5 inlooptkooien per vangplek.

2.5 Medewerkers

Het veldwerk (inventariseren vraatsporen, controle meldingen en waar nodig plaatsen van vangkooien en cameravallen) vond plaats in de periode 13 december tot 1 juni 2014 en is uitgevoerd door Bernd Jan Bulsink, René Janssen en Ruud Snijders. Er was regelmatig contact tussen de veldwerkers en het kantoor van de Zoogdierverseniging in Nijmegen.

3 RESULTATEN

3.1 Vraatsporen

In totaal is in de periode half december – half mei 3.820 ha doorlopen, waarbij een deel als ongeschikt (nagenoeg alleen naaldbos) werd beschouwd (figuur 3.1). Vanwege problemen met de toegankelijkheid (geen toestemming of te nat en geen vorst) is een deel van het bosgebied niet doorzocht (420 ha). Vooral bij particulier bosbezit werd er relatief vaak geen toestemming verkregen. Doorgaans gaat het om kleine percelen (1- 4 ha). Slechts in een enkel geval betrof het grotere percelen (2 stukken van 15 ha en een stuk van 100 ha). In de omliggende percelen en aan de randen van deze percelen alsmede de randen van de gebieden waar geen toestemming voor was, is wel gezocht naar vraatsporen. **Er werden alleen oude vraatsporen aangetroffen**, op verschillende locaties. In figuur 3.2 zijn alle vraatsporen weergegeven, die zijn gevonden buiten de leefgebiedjes waar ooit Pallas' eekhoorns zijn gevangen. Vraatsporen werden aangetroffen aan verschillende boomsoorten; zomereik, Amerikaanse eik, esdoorn, veldesdoorn, es, populier, abeel en westerse levensboom. Ook het nogmaals doorlopen van de stukken met oude vraatsporen in mei leverde **geen verse vraat op**. Het meest opvallende was de vondst van oudere vraatsporen aan de oostkant van het Kanaal Wesem – Nederweert bij de Kelpersbrug en twee km verder naar het oosten in het Keversbroek.

3.2 Meldingen door Publiek

In de periode december – mei zijn er negen meldingen binnen gekomen van de mogelijke aanwezigheid van Pallas' eekhoorns in en rond het onderzoeksgebied. In twee gevallen ging het om de aanwezigheid van een steenmarter. Bij de rest van de meldingen ging het om donkere Europese rode eekhoorns (zie tabel 3.1). Zes meldingen waren afkomstig van binnen het bekende verspreidingsgebied. Een melding was afkomstig van buiten het bekende verspreidingsgebied, maar wel uit de omgeving (Roggel). Dankzij het plaatsen van cameravallen werd duidelijk dat het een donker gekleurde rode eekhoorn betrof.

Het nabellen van personen die eerder Pallas' eekhoorns hebben gemeld leverde geen nieuwe waarnemingen op. Wel werd meermaals gemeld dat er rode eekhoorns terug werden gezien, terwijl die voor het wegvangen van de Pallas' eekhoorns niet meer gezien werden.

Tabel 3.1. Aantal meldingen van eekhoorns en beoordeling van de waarnemingen in de periode december 2013 – half mei 2014, binnen en buiten het bekende verspreidingsgebied.

Periode	Binnen verspreidingsgebied			Buiten verspreidingsgebied			Totaal
	Pallas' eekh.	mogelijk Pallas' eekh.	Rode eekh.	Pallas' eekh.	mogelijk Pallas' eekh.	Rode eekh.	
1/12/2013–15/05/2014	0	0	6	0	0	1	7

Legenda

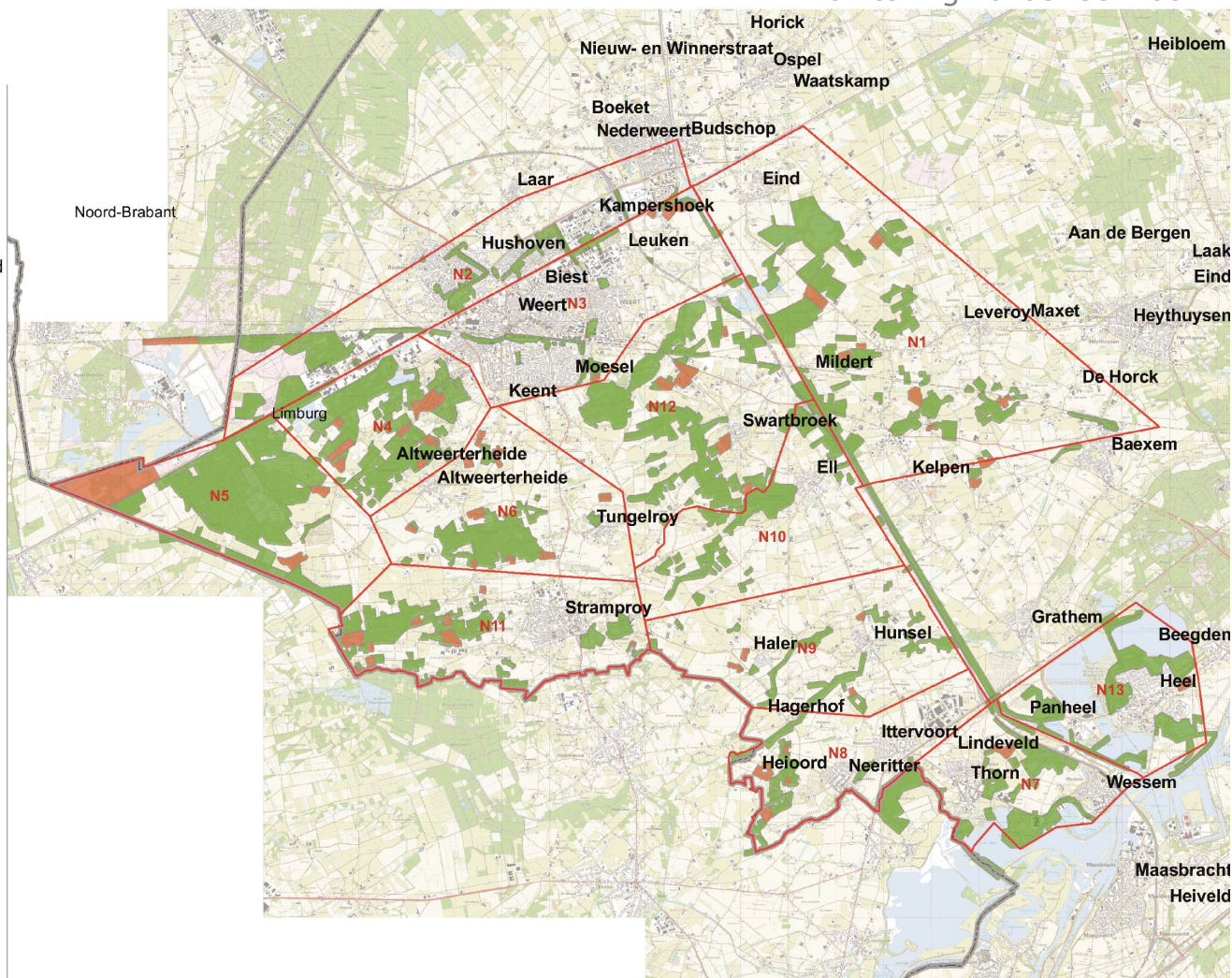
geinventariseerde gebieden

Status

- Geheel doorlopen of ongeschikt
- Niet doorlopen; niet toegankelijk
- Inventarisatiegebieden_Nederland

schaal: 1:115.000

Figuur 3.1. Overzicht van het projectgebied rond Weert met de ligging van bossen/bossages en in hoeverre deze zijn geïnventariseerd op vraatsporen van Pallas' eekhoorns in de periode december 2013 – mei 2014.

Legenda
geinventariseerde gebieden

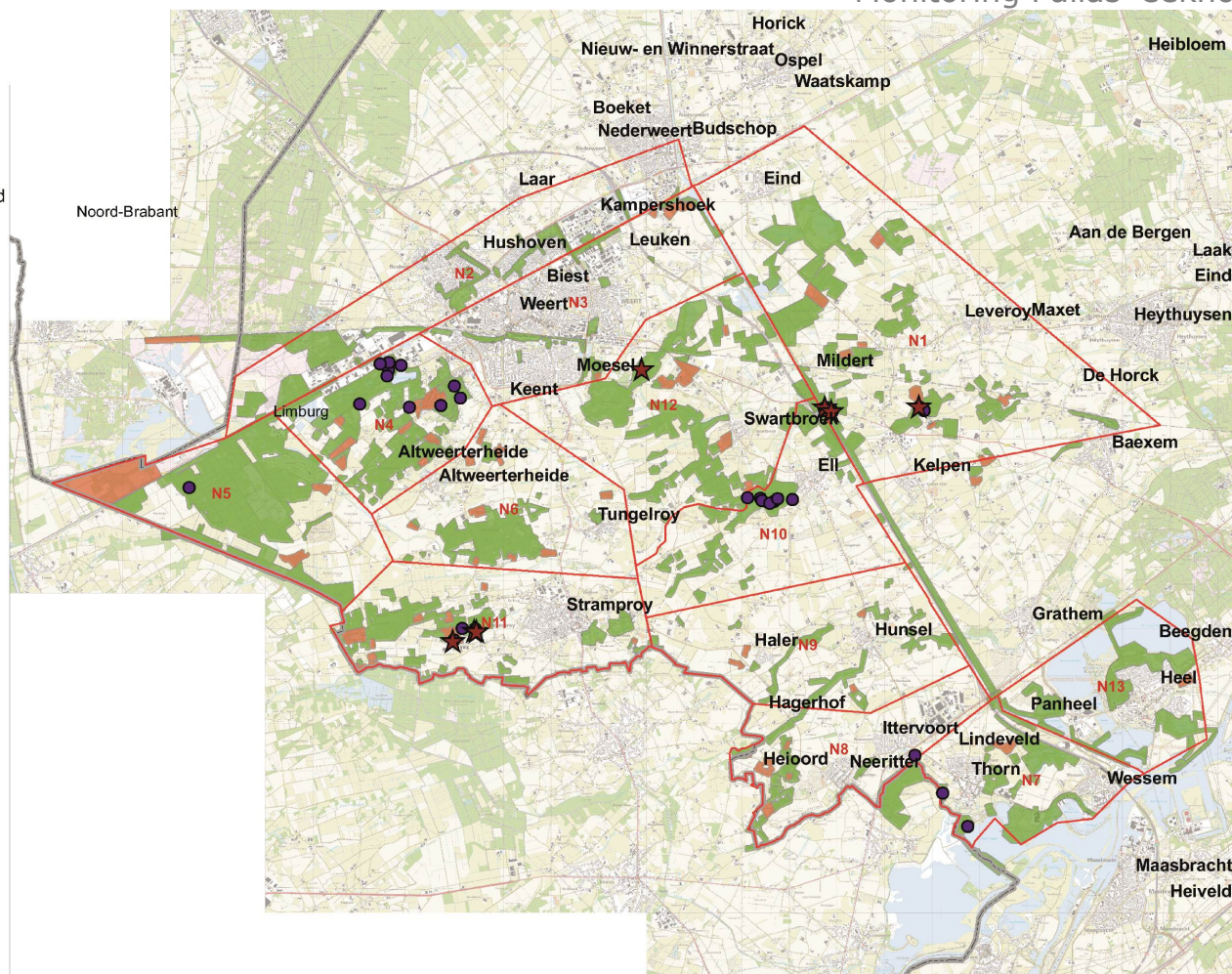
Status

- Geheel doorlopen of ongeschikt
- Niet doorlopen; niet toegankelijk
- Inventarisatiegebieden_Nederland

- Vraat
- Locatie_cameraval

schaal: 1:115.000

Figuur 3.2. Overzicht van het projectgebied rond Weert met de locaties van aangetroffen vraatsporen (alleen volledig weergegeven buiten de al bekende leefgebiedjes waar Pallas' eekhoorns zijn gevangen) en locaties waar cameravallen zijn ingezet.

3.3 Inzet van cameravallen en vangkooien

Door het ontbreken van duidelijke aanwijzingen op eventuele aanwezigheid van Pallas' eekhoorns, was de inzet van cameravallen en vangkooien erg beperkt (figuur 3.2). Een aantal cameravallen werd ingezet aan de oostkant van het Kanaal Wessem – Nederweert, omdat hier onverwachts oude vraatsporen werden gevonden. De camerabeelden lieten echter geen Pallas' eekhoorns zien. Ook de inzet op de andere locaties waar cameravallen zijn gebruikt leverde geen Pallas' eekhoorns, maar soms wel rode eekhoorns.

4 DISCUSSIE

4.1 Vraatsporen

De inventarisatie naar vraatsporen leverde alleen oude sporen op. De vraag is of er ook geen verse vraatsporen te vinden zijn in die delen die vanwege problemen met toestemming voor het betreden, of vanwege het natte karakter en het uitblijven van vorst, niet zijn doorzocht. De kans daarop is aanwezig, maar wordt als erg klein beschouwd. Doorgaans gaat het om kleine stukken (1- 4 ha) in of vlak bij grotere wel doorzochte bosgebieden, waarbij verwacht mag worden dat bij aanwezigheid van Pallas' eekhoorns in het doorzochte deel verse sporen gevonden zouden worden. De grotere stukken die niet doorzocht konden worden, liggen doorgaans in de periferie van het verspreidingsgebied. Vooral in de percelen die in het kerngebied liggen en vanwege het natte karakter niet doorzocht konden worden, vanwege het ontbreken van vorst, bestaat er een kleine kans dat er nog enkele dieren aanwezig zijn. Mocht er aankomende winter een vorstperiode optreden, dan is het verstandig deze delen door te werken op vraatsporen. Verwacht wordt dat dit hooguit 2 dagen werk is.

De oude vraatsporen, die onverwacht ten oosten van het Kanaal Wessem – Nederweert zijn aangetroffen, passen goed bij de waarnemingen van (mogelijk) Pallas' eekhoorn in 2009 ten westen van Baexem en eind 2010 in Baexem (Dijkstra et al. 2009, 2011).

4.2 Pallas' eekhoorn weggevangen en hoe verder?

De combinatie van het niet vinden van verse vraatsporen en het achterwege blijven van betrouwbare waarnemingen, doet vermoeden dat de populatie Pallas' eekhoorns is gedecimeerd. Dit vermoeden wordt nog versterkt doordat de herfststormen van 2013 veel nesten van Pallas' eekhoorn uit de bomen heeft geblazen en deze zijn in 2014 niet herbouwd. Na het wegvangen van 246 dieren (Dijkstra 2013b) en de lange koude winter van 2012/2013, is de populatie in Nederland nagenoeg geheel verdwenen. Waarschijnlijk komen hooguit nog slechts enkele individuen in het Nederlandse gebied voor.

Aankomende jaren moet een vinger aan de pols gehouden worden om te achterhalen of er toch nog dieren aanwezig zijn. Daarvoor zijn gerichte inventarisaties naar dieren niet geschikt. Verstandiger is om in die gebieden waar tijdens dit onderzoek vraatsporen zijn aangetroffen in maart en april 2015 nog eens door te lopen op verse vraatsporen. Daarnaast dienen bewoners, terreinbeheerders en leden van plaatselijke natuurstudie en -beschermingsorganisaties jaarlijks gevraagd te worden eventuele meldingen door te geven.

Waarschijnlijk komen er op Belgisch grondgebied nog een aantal Pallas' eekhoorns voor. Om te voorkomen dat er dieren vanuit België zich opnieuw in de omgeving van Weert vestigen, is het van belang dat ook in België een inventarisatie naar vraatsporen wordt uitgevoerd. Aangetroffen dieren moeten dan verwijderd worden. Het lijkt er echter op dat ook daar geen dieren meer aanwezig zijn in de twee gekende hotspots bij Bocholt en Molenbeersel (mond. med. BJ Bulsink & R Janssen).

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het wegvangen van de Pallas' eekhoorns, en daarmee het project, verloopt volgens schema. Er is waarschijnlijk geen sprake meer van een populatie Pallas' eekhoorns in Nederland. Wel zijn er mogelijk nog enkele exemplaren in het gebied aanwezig.

Enkele percelen die in het kerngebied liggen zijn vanwege het natte karakter en het uitblijven van vorst, afgelopen winter niet doorzocht. Er is een kleine kans dat hier nog enkele dieren aanwezig zijn. Mocht er aankomende winter een vorstperiode optreden, dan is het verstandig deze delen door te werken op vraatsporen.

Enkele percelen konden door het uitblijven van terreintoestemming niet worden geïnventariseerd. De kans dat in deze terreinen Pallas' eekhoorn voorkomt, wordt als klein beschouwd vanwege het niet aantreffen van sporen in de omliggende percelen.

Aankomende jaren dient er een vinger aan de pols gehouden te worden om in beeld te krijgen of de exemplaren die mogelijk nog aanwezig zijn, samenkomen en zich voortplanten en zo een nieuwe populatie opbouwen. Medewerking van bewoners, terreinbeheerders en leden van plaatselijke natuurstudie en -beschermingsorganisaties blijft belangrijk en daarom is het zeer aan te bevelen om geregeld aandacht voor de mogelijke aanwezigheid (eventueel via de media) te verzorgen.

In het aangrenzende België zijn in 2014 geen Pallas' eekhoorns meer waargenomen ondanks intensief zoeken in de twee bekende verspreidingsgebieden. Het is echter nog niet duidelijk hoe groot het gebied is waarin de soort voorkomt. Voor het slagen van het project in Nederland is het van belang dat ook de dieren in België in beeld worden gebracht en uit het wild verwijderd worden. Het is verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid om daarover te overleggen met de Vlaamse overheid.

6 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Dijkstra, V., W. Overman & G. Verbeylen, 2009. Inventarisatie Pallas' eekhoorn bij Weert. Zoogdierverseniging rapport 2009.21. Zoogdierverseniging, Arnhem, Nederland.
- Dijkstra, V., W. Overman & G. Verbeylen, 2011. Inventarisatie Pallas' eekhoorn bij Weert 2011. Zoogdierverseniging rapport 2011.23. Zoogdierverseniging, Nijmegen, Nederland.
- Dijkstra, V. & D.L. Bekker, 2012. Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2011-2012. Fase 2 en 3. Rapportnummer 2012.09. Zoogdierverseniging, Nijmegen, Nederland.
- Dijkstra, V., 2013a. Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2012-2013. November 2012 tot mei 2013. Rapportnummer 2013.15. Zoogdierverseniging, Nijmegen, Nederland.
- Dijkstra, V., 2013b. Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2013. Mei-november. Rapport 2013.38. Bureau van de Zoogdierverseniging, Nijmegen.

